

En castellà *menar* a penes havia existit, en algun text arcaic i de la regió de l'Ebre, però encreuant-se amb l'arcaic *manear*, equivalent fonètic del cat. *manejar*, en resultà la forma mixta *menear* 'remenar' del castellà modern i de la llengua comuna: així ho explicava jo en la DCEC/DECH (MENEAR): «En cat. fué reemplazado parcialmente *manejar* por *menear*, aunque ahí esta forma es nada más que val.: ejemplos del S. xv de JnEsteve y del *Tirant*¹ en *D.Ag.*, y *meneig* 'meneo, agitación', en una carta del Cardenal de Mont-real al camarero del Papa Alejandro Borja, en 1494 (*R.Hisp.* ix, 487); más antiguamente en el mismo sentido hallamos *manejar* en Lulio ("lo *manejar* que hom fa ab los infants en lo bressol per so que no ploreu", *Do. Pu.*, Gili, p. 253). Està clar que *menear* se debe a un cruce de *manejar* con el sinónimo *menar*, que además de significar 'conducir', como en francés y en catalán moderno, tiene en cat. antiguo el sentido de 'menear'; hoy en general lo ha reemplazado *remenar*, pero todavía se oye en la frase *ni es mou ni es mena*».

Tan antiga aquesta que ja la trobem en Lluïl: «lo cors del home qui torna tot en legea --- e no-s mou ni-s mena, enans --- cosa despoderada ---» (*Contempl.*, 103.20); Martorell la posà a la boca de Plaerdemavida i Coromines a la d'Oriana, dameta presumida: «Però què fas aquí agenollada, Marianna? Una es migra de tant esperar i ella *no es mou ni es mena*, l'una mà sobre l'altra, mirant-se Rotlan descaradament (*Mar. corre a pentinar Oriana*)» (*O. C.*, 603a7); i en la llengua dels trobadors ja la veïem en la història de les cavalleries de *Jaufré*: «mortz es! / aquí jatz, que *no-s mou ni-s mena*» (v. 2511). També en italià antic reapareixen les diverses accs. idiomàtiques del català: 'menar la dansa': «che una danza fosse presa, e quella *menando* la Lauretta, Emilia cantasse una canzone»; *menati* 'sospinti', *Decameron* (I, § 10, 60.35, 60.6); 'sacsejar, agitar, fer brandar amunt i avall': «mentre che la Fortuna in questa guisa --- il conte d'Anguersa e i figliuoli *menava*, avvenne che ---», id. (II, § 8, 140.7).

El nostre mot és comú a totes les llengües romàniques, amb l'única excepció del gallego-portuguès i del castellà (aquesta ja hem dit no ben completa): roms. *minà* 'menar o engegar bestiar', veglioto *menur* 'conduir', it. *menare*, reto-rom. *menà* (resp. *mner*), fr. *mener*, oc. *menar*, tots amb aquest mateix sentit, gascó (*a*)*mià* (aran. *amià* 'menar bestiar', 'guiar persones', 'conduir un negoci'), fins i tot sard *minare* en un sentit derivat ('assaonar cuir'), *REW*, 5585. Els romanistes hem estat sempre d'acord que es tracta d'una curiosa evolució semàntica del ll. MĪNĀRĪ 'amençar', el mot llatí de tots els temps per a aquesta idea, però que a força d'aplicar-se als crits i amenaces dels traguers que fan caminar una cavalcadura, o als pastors que fan acció de llançar-li pedres per fer avançar el ramat, va acabar per pendre en el llatí parlat el sentit de fer avançar aqueixes bèsties, i fins el d'engegar persones lluny de qui no les vol.

Amb aquests usos ja es troba en alguns textos tardans i avulgamats de l'època imperial, com Apuleu i la Vulgata, abandonada la forma deponent, com «MINA-

RE: pousser devant soi au moyen de cris et de coups, exciter, mener (surtout des animaux); un escoliasta de Juvenal explicant la història de la pobra Io metamorfosada en vaca i empaitada despiadadament per tot l'univers diu: «per omnem mundum eam *minare*», i també es troba *minare plaustrum* 'menar o dur un carro', a la Vulgata. Ens ho expliquem bé amb un petit esforç d'imaginació; si bé és veritat que cal l'esforç, i mant romanista ha hagut de dedicar algun paràgraf a fer-nos-ho comprendre (recordo el dels *Éléments de Ling. Romane* d'Eduard Bourciez). De resultes d'això el romànic hagué de generalitzar el derivat MINACIARE (veg. supra *MENAGA*) relegant a l'oblit el MINARI del llatí de sempre.

En efecte aqueix MINARE està molt documentat en textos d'aleshores i posteriors. Kübler n'aplega exemples, amb el sentit de 'conduir' («führen»), ultra aquells autors, en la Itàlia, Ausoni i d'altres, després en lleis bàrbares (les *Leges Burgundionum*, ALLG VIII, 20 450).

També el veig, i ja amb fonètica romànica, *menare*, en el poema llatí en correctes hexàmetres, introductor del *Helianth*, l'epos cristià que féu escriure en el S. ix Lluís el Piadós, en un dialecte de la llengua dels francs (b-al. ant.), aplicada a joves bous: «cum sol per quadrum coepisset spargere mundum / luce sua radios, atris cedentibus umbris, / egerat exiguo paucos *menando* iuvencos, / depellens tecto vasti per pascua saltus / ---» (ed. Behaghel, p. 3, v. 18). Així ho veïem també en glossadors d'aquell temps que amb ell expliquen el mot ja no vulgar *agere*: «*imigere*: pecus agere, id est *minare*» (*CGL* v, 504.25); «abactor: fur, *minator* --- cavalli fur ---», *CGL* II, 563.47; i devia haver-hi consciència que en sentit propi era només apte per aplicar-ho a bèsties, si bé ja s'havia estès també a vehicles, car un altre glossador molt reflexiu, explica que s'hauria de dir dels bous i no pas del carro que estiren: «*subaudire* <"sous-entendre">, enim est quotiens aliquis dicat: —Vade *mina* carrum illum — non carum *minat* sed boves qui eum trahunt».

En definitiva solem creure, doncs, els lingüistes que MINARE i el llatí pur MINARI són un mateix mot. Se'n pot dubtar? Qui se senti escèptic davant una metàfora que requereix tanta i tan curiosa explicació, potser arribarà a preguntar-se si aqueix *minare* del llatí vulgar no podria ser un mot de provenença diferent, si bé homònim, algun manlleu o algun mot de substrat, amb 'conduir' o 'fer moure' com a sentit propi, que els retòrics llatins s'anostaven i volien digerir com a nacional amb aqueixes explicacions. Doncs, qui sospités això trobaria bons agafadors! Per més que ningú no se n'hagi basquejat fins ara. *Manā-* es troba ja en l'Àveçta amb el sentit de 'remenar' (*rühren*) tradueixen Bartholomae i Reichelt),² mot de clara nissaga indoeuropea: ari comú MANTH-NA-, cf. scr. *mānthati*, *mathnāti* «er rührt um», del qual ens hem hagut d'ocupar com a germà del mot sorotàptic que ens ha donat el nom de la MANTEGA.

És clar que al vocalisme *man-* de l'indoiraní correspondria *men-* segons la fonètica sorotàptica. I en una